

Kielen ja tieteen historioitsija

György Lakó 75-vuotias

MIKKO KORHONEN (Helsinki)

Kuka tahansa voi helposti todeta, että akateemikko György Lakón nimi kuuluu ja on jo kauan kuulunut unkarilaisen ja kansainvälisen fennougristiikan useimmin esiintyviin ja taajimmin siteerattuihin. Lakó edustaa harvinaisen puhtaasti sitä suomalais-ugrilaisessa kielentutkimuksessa hyvin näkyvästi esillä ollutta, historiallisesti orientoitunutta suuntausta, jota voisi nimittää vaikkapa myöhäisnuorgrammaattiseksi. Historiallisuus on läpikäyvästä juonteena koko hänen tieteellisessä tuotannossaan. Se ei ilmene ainoastaan hänen lingvistikseen töissään, vaan kuvaavaa on, että äänne-, muoto- ja sanahistorian ohella oppihistoria on ollut hänen keskeisimpiä työalojaan. Juuri näillä tieteenaloilla hän on tullut tunnetuksi kriittisenä ja perinpohjaisena tutkijana, jonka päätelmät ja näkemykset ovat aina olleet selkeälinjaisia ja perusteltuja eivätkä koskaan vailla kiintoisuutta. Akateemisena opettajana Lakó on saanut nimeä paitsi Unkarissa myös ulkomailla, ei vähiten Suomessa.

György József Lakó syntyi 26. syyskuuta 1908 opettajan poikana Jánoshalmassa Bácsin piirikunnassa, joka sijaitsee Etelä-Unkarissa Tonavan ja Tiszan välillä. Koulunsa hän kävi kuitenkin suurimmaksi osaksi Kiskunhalasissa, ja tämän kaupungin lukiosta hän tuli ylioppilaaksi v. 1926. Sen jälkeen hän aloitti yliopisto-opintonsa Budapestissa päämääränään valmistua unkarin ja saksan opettajaksi. Hän pyrki ja pääsi kuuluisaan Eötvös-kollegiumiin, jonka johtajana oli tuolloin Zoltán Gombocz. Kollegiumin opettajakuntaan kuului mm. Miklós Zsirai, ja hänen tunneillaan Lakó sai ensimmäisen kosketuksensa suomen kieleen.

Valmistuttuaan Lakó työskenteli aluksi Jászapátin lukiossa ja Széchenyin kirjastossa sekä sittemmin Unkarin tiedeakatemiassa. Vuonna 1956 hänet nimitettiin Loránd Eötvös -yliopiston suomalais-ugrilaisen oppituolin johtajaksi. Vielä eläkkeelle jäätyäänkin (1973) hän on pitänyt yliopistossa luentoja mm. lapin kielestä. Unkarin tiedeakatemian kirjeenvaihtajajäseneksi hänet kutsuttiin v. 1948 ja varsinaiseksi jäseneksi v. 1970.

Lakó voisi tänä vuonna viettää paitsi 75-vuotispäiväänsä myös tieteellisen uransa 50-vuotisjuhlaa. Hänen ensimmäiset tieteelliset julkaisunsa ilmestyivät

Lakó György

Suomen-matkaaja György Lakó Maarianhaminasta kohti Turkua lähteneen laivan kannella; Turun fennougristikongressin Ahvenanmaan-retki on päättymässä. Valok. Pertti Virtaranta.

nimittäin v. 1933. Tuolloin hän julkaisi Magyar Nyelvin 29. nidoksessa tutkimuksensa unkarin kielen sananloppuisesta vokaalistosta (»A magyar nyelv szóvégi magánhangzó») ja Livi-nimisessä liivinkielisessä lehdessä yleistajuisen artikkelin liivin ja unkarin sukulaisuudesta (»Tierröd Ungarmäld»). Onkohan joku muu aloittanut tieteellisen julkaisutoimintansa liiviksi!

Noihin aikoihin sai painoasun myös Lakón tohtorinväitöskirja »A permi nyelvek szóvégi magánhangzó» (NyK 48, 49, eripainoksena Finnugor Füzetek 2, 1934). Aiheen on täytynyt olla melkoinen haaste: vaikka alkuperäinen sananloppuinen vokaali on permiläisissä kielissä yleensä kadonnut, se kuitenkin monissa tapauksissa on myös välttänyt kadon, mutta tavalla, jossa on vai-

kea havaita johdonmukaisuutta. Jo tässä työssä tulee näkyviin Lakón terävä logiikka, metodinhallinta ja taito iskeä olennaiseen. Hän saa muodostetuksi katotapauksista erilaisia luokkia, joiden perusteella hän hahmottaa kehitystendenssejä, muodostaa sääntöjä ja esittää eri tapausryhmien kronologisen porrastuksen.

Myöhemminkin loppuvokaalit ovat askarruttaneet Lakóta. Artikkelissaan »Finnugor végmagánhangzó-kérdések» (NyK 51, 1943) hän pohtii niitä poikkeuksellisia loppuvokaalisuhteita, jotka esiintyvät sellaisissa sanoissa kuin sm. *talvi* ~ liiv. *tǫla* ~ lp. *dal've*, sm. *sarvi* ~ liiv. *sǫra* ~ lp. *čoar've*. Sekä aikaisemmin että myöhemmin tälle poikkeusryhmälle ovat etsineet selitystä monet (mm. Ojansuu, Kettunen, Ravila, Posti, Erkki Itkonen ja Terho Itkonen), mutta vielä nytkin Lakón tutkielmaa on pidettävä varteen otettavana puheenvuorona, vaikka käsitykset eräistä yksityiskohdista (esim. *järvi*, *talvi* ja *sappi* -tapauksen alkuperäisestä etu- tai takavokaalisuudesta) ovatkin myöhemmin vakiintuneet toiselle kannalle.

Paljon pohdittuun suomalais-ugrilaisen äännehistorian kysymykseen Lakó tarttui myös artikkelissaan »Unkarin kielen sananalkuisista soinnillisista klusiileista» (Aarni Penttilän juhla-kirja, Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 17, 1959; vrt. myös »Voltak-e a finnugor alapnyelvben szókezdő zöngés zárhangok?», NyK 64, 1962, »Über die Frage der anlautenden stimmhaften Verschlusslaute in der finnisch-ugrischen Grundsprache», ALH 12, 1962, ja »Suštstvovali li v finno-ugorskom jazyke-osnove zvonkije smytšnyje soglasnyje v natšale slova?», Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolande Eötvös nominatae, Sectio Philologica, Tomus V, 1964). Keskustelua ovat herättäneet ennen kaikkea unkarin ja permiläisten kielten sananalkuiset soinnilliset klusiilit, joita on yritetty selittää monin tavoin. Aikoinaan oli suosituttu selitys se, että jo suomalais-ugrilaisessa kantakielessä olisi ollut sananalkuisia soinnillisia klusiileja, jotka tietyin ehdoin olisivat säilyneet unkarissa ja permiläisissä kielissä. Lakó osoittaa tämän selityksen kestäättömäksi kumoamalla lähes kaikki sen tueksi esitetyt etymologiat. Hän yhtyy Wolfgang Steinitzin ja Erkki Itkosen käsitykseen, jonka mukaan unkarin ja permiläisten kielten soinnilliset klusiilit ovat alkuaan syntyneet sanan sisässä äännekehityksen $mp > b$, $nt > d$, $mt > d$, $\eta k > g$ tuloksena ja tästä asemasta levinneet myös sanan alkuun, lähinnä lainasanojen ja deskriptiivis-onomatopoeettisten sanojen myötävaikutuksella. Samalla hän esittää pari täydentävää huomautusta, jotka koskevat sananalkuisten soinnillisten klusiilien ikää ja esiintymisedellytyksiä.

Lakón äännehistoriallisista töistä ansaitsee vielä maininnan ennen kaikkea hänen erinomainen käsikirjansa »Proto Finno-Ugric Sources of the Hungarian Phonetic Stock» (1968, aikaisempia versioita: »A magyar nyelv finnugor alapjai: bevezetés, hangtan», 1964, ja »A magyar hangállomány finnugor

előzményei», 1965). Siinä esitetään tiiviissä ja helposti omaksuttavassa muodossa suomalais-ugrilaisen äännehistorian päälinjat kiinnittäen erityistä huomiota kiistanalaisiin kohtiin. Vokaaliston käsittelyssä Lakó seuraa Erkki Itkosen linjaa, mutta hän tähdentää, että Itkosen ja Steinitzin hypoteeseilla on suurista eroista huolimatta myös monia yhtymäkohtia, mikä osoittaa, että suomalais-ugrilaisen vokaaliston rekonstruoinnissa on saavutettu jo kiistattoniakin tuloksia.

Väitöskirjan jälkeenkin permiläiset kielet ovat olleet Lakón tutkimusten kohteena, eivät ainoastaan äänne- vaan myös muoto-opin kannalta. Jo v. 1943 ilmestyneessä artikkelissaan »Adalékok a votják nyelv alaktanához» (NyK 51) hän tarkastelee eräitä votjakin johdoksia muodolliselta, semanttiselta ja historialliselta kannalta. Permiläisten kielten prosekutiivia ja transitiivia Lakó on käsitellyt pariinkin otteeseen. Y. H. Toivosen juhla kirjassa (SUST 98, 1950: »Zur Frage des permischen Prosekutivs und Transitivs») hän erittelee näiden kaasusten funktioita ja päätyy tulokseen, että kyseessä on todellakin kaksi eri kaasusta. Aiemmin olivat eräät tutkijat nimittäin esittäneet käsityksen, että prosekutiivi ja transitiivi olisivat yksi ja sama sija. Unkarin tiedeakatemia seuraavana vuonna perustetun Acta Linguistica -sarjan ensimmäisessä nidoksessa hän palaa aiheeseen mittavassa artikkelissaan »Emploi du prosécutif et du transitif dans les langues permienes, l'origine de leurs désinences casuelles» (vrt. myös »A permi prosekutivusrag és transitivusrag rokonnyelvi megfelelői», NyK 53, 1952), joka lopulta laajenee uralilaisten kaasusten alkuperää koskevaksi pohdiskeluksi. Lähinnä Ravilan (Virittäjä 1945) esittämiin ajatuksiin nojaten Lakó päätyy kannattamaan eräiden uralilaisten *t*- ja *n*-aineksisten paikallissijapäätteiden pronominaalista alkuperää. Samassa aihepiirissä liikkuu myös artikkeli »Az egyszertű ragok keletkezésének kérdéshöz» (A MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának közleményei I, 1951).

Yhteen väitöskirjansa teemoista Lakó palaa kirjoituksissaan »Die Form des Imperativs in den permischen Sprachen» (FUF 40, 1973) ja »Zur Form des Imperativs im Wotjakischen» (ALH 24, 1974). Edellisessä, luonteeltaan poleemisessa kirjoituksessa hän pyrkii oikomaan eräitä vähän aiemmin julkisuudessa esitettyjä käsityksiä, jälkimmäinen taas täydentää kuvaa votjakin vokaaali- ja konsonanttiloppuisten imperatiivin yks. 2. persoonan muotojen distributiosta.

Vuonna 1952 Lakó teki kolmikuukautisen opinto- ja tutkimusmatkan Neuvostoliittoon. Leningradissa hän sai mahdollisuuden perehtyä vogulin kieleen oppaanaan silloinen opiskelija, sittemmin vogulin tutkijana nimeä saanut J. I. Rombandejeva. Työn tuloksena syntyi arvokas pohjoisvoguliin kuuluvan Sigvan murteen esittely »Északi-manyysi nyelvtanulmányok» (NyK 57, 1956, saksaksi »Nordmansische Sprachstudien», ALH 6, 1957), joka sisältää yleistietoja

murteesta ja sen puhujista, äänne- ja muoto-opin, tekstejä ja sanaston. Tämän matkan tuottoon kuuluvat myös artikkelit »Zur Entwicklung der nordwogulischen Personalpronomina» (UJb. 28, 1956, vrt. »Az északi-manysi névmások fejlődéstörténetéhez», NyK 61, 1959) ja »Havaintoja pohjoisvogulin murteen viimeaikaisesta kehityksestä» (Verba docent, 1959, vrt. myös »Újabbkori változások az északi-manysi nyelvben», A MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei 15, 1960, ja »Recent Changes in the North Vogul Language», Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio Philologica, Tomus III, 1961).

Kenties laajimmalti György Lakó tunnetaan etymologina, esiintyyhän hänen nimensä etymologisten sanakirjojen parhaimmiston kuuluvan »A magyar szókészlet finnugor elemei» -teoksen (I—III, 1967—78, sanahakemisto 1981) nimilehdellä varustettuna tittelillä főszerkesztő 'päätoimittaja'. Ja tätä esikuvallisesti kokoonpantua ja toimitettua sanakirjaa käyttävät varmasti muutkin kuin fennougristit, jopa muut kuin kielitieteilijät. Monille Virittäjän lukijoille se lienee tullut tutuksi välttämättömänä työvälteenä, eikä se tässä yhteydessä kaivanne tarkempaa esittelyä, etenkin kun siitä on jo seikkaperäisesti kirjoitettu Virittäjän palstoilla (Raija Jokinen 1968, Terho Itonen 1973). Todettakoon vain, että moniin muihin vastaaviin sanakirjoihin verrattuna unkarin sanavaraston suomalais-ugrilaisten aineiden sanakirja valmistui hämmästyttävän nopeasti. Unkarin tiedeakatemian kielitieteen instituutti otti sen ohjelmaansa v. 1950. Samana vuonna ilmestyneessä artikkelissaan »Egy finnugor etimológiai szótár szükségességéről» (NyK 52) Lakó perusteli sanakirjan tarpeellisuutta, ja seuraavana vuonna hän esitti konkreettisen suunnitelman kirjoituksessaan »A magyar nyelv finnugor elemeinek etimológiai szótára» (A Nyelvtudományi Intézet Közleményei 1951). Vuonna 1962 julkaistiin jo koartikkeleita (Lakó—Rédei: »Mutatvány a készülő finnugor etimológiai szótárból», A MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei 19).

Taitavana etymologina Lakó oli toki tullut tunnetuksi paljon aikaisemmin. Jo v. 1935 hän kirjoitti syrjäniläis-vepsäläisistä lainakosketuksista (»Syrjänisch-wepsische Lehnbeziehungen», UJb. 15) ja esitti perusteluja oletukselleen syrjäinin itämerensuomalaisten lainojen vepsäläisestä alkuperästä. Siitä alkaen hänen sanahistoriallisia artikkeleitaan on ilmestynyt tuon tuostakin etenkin Nyelvtudományi Közleményekissä ja Magyar Nyelvissä mutta myös muilla foorumeilla. Tarkastelun kohteina ja lähtökohtina ovat useimmiten olleet unkarin sanat, joskus muidenkin suomalais-ugrilaisten kielten, mm. permiläisten ja ugrilaisten kielten sekä suomen ja lapin.

Tieteenhistoria on aina kuulunut Lakón lähimpään intressipiiriin. Vertailevan kielitieteen unkarilaisesta pioneerista János Sajnovicsista hän on kirjoittanut paljon (mm. »Sajnovics Demonstratiójának visszahangja Finnországbán»,

NyK 49, 1935, »Kétszáz éves Sajnovics János Demonstratiója», Nagyvilág 1970, »János Sajnovics und die finnisch-ugrische Sprachvergleichung», SFU 1970, myös CTIFU I, 1975, »J. Sajnovics und seine Demonstratio», ALH 20, 1970, »Sajnovics János és a korabeli összehasonlító-történeti nyelvészet», akateemikon virkaanastujaisesityelmä 1971, »Marcus Wöldike ja János Sajnovics vertailevan kielitieteen uranuurtajina», SUST 150, 1973, »Sajnovics János és Demonstratiója», A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai 131, 1974, »Tévedések a Sajnovics Jánosra és Demonstratiójára vonatkozó irodalomban», id. 140, 1975). Myös Sajnovicsin pienoiselämäkerran hän julkaisi v. 1973. Näissä kirjoituksissaan, joista suurin osa on primaarilähteisiin perustuvia tutkimuksia, Lakó on tuonut esiin paljon uutta, täsmennyttä käsityksiämme Sajnovicsista ja hänen asemastaan kielitieteen historiassa sekä oikonut eräitä alan kirjallisuudessa sitkeästi eläneitä erheitä. Muita kielitieteen merkimmisiä, joiden elämäntyötä Lakó on tuotannossaan käsitellyt, ovat mm. Martin Fogel, Antal Reguly, Pál Hunfalvy, József Szinnyei, Bernát Munkácsi ja József Budenz, jonka pienoiselämäkerta — niin ikään Lakón kynästä lähtenyt — ilmestyi 1980. Onpa Lakó kirjoittanut muutaman artikkelin Josif Stalinistakin, jolla tunnetusti oli myös kielitieteellisiä harrastuksia. Runsaasti Lakó on laatinut merkkipäivä- ja muistokirjoituksia tutkijakollegoista.

Inhimillisiin perspektiiviharhoihin kuuluu menneisyyden yksinkertaistaminen ja uusien saavutusten yliarviointi. Tästä synnistä eivät ole vapaita kielitieteilijätkään, niin humanisteiksi kuin haluavat itsensä lukeakin. Erityisesti uusien suuntausten ja koulukuntien initiaatioreitit näyttää kuuluvan edeltäjien mitätöinti. Tähän syyllistyivät raskaasti aikoinaan nuogrammaatikot, mutta samat menot ovat olleet tyypillisiä muillekin, tällä vuosisadalle erilaisille strukturalistisille suuntauksille ja generativisteille. Varsinkin viime aikoina Lakó on tehnyt paljon erinäisten lingvististen perspektiiviharhojen korjaamiseksi. Hän on selittänyt fennougristiikan ja yleisemminkin kielitieteen metodiikan ja käsitteiden historiaa ja samalla oikaissut eräitä pinttyneitä harhaluuloja mm. Suomalais-ugrilaisen Seuran kokouksessa toukokuussa 1975 pitämässään esitelmässä (julkaistu otsikkona »Behauptungen und Einwendungen bezüglich der charakteristischen Züge der sog. 'traditionellen' Sprachwissenschaft», SUSA 74, 1976) ja samana vuonna neljännessä kansainvälisessä fennougristikongressissa Budapestissa pitämässään pleenumesityksessä »Mittel und Wege in den finnisch-ugrischen Wissenschaften» (CIFU 4, 1975, myös unkariksi: »Utak és módok a finnugor tudományokban», Magyar Tudomány 1975). Foneemi-käsitteen historiaa ja foneemiteorian edelläkävijäin työtä taas valaisevat artikkelit »Das Alter des Phonembegriffs in der Finnougristik» (ALH 27, 1977) ja »Über das Wesen und Alter des Phonembegriffs» (Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio Linguistica, Tomus XI, 1980). Lakó on tarttunut kynään puolustaak-

seen K. F. Karjalaista ja Artturi Kannistoa niitä vastaan, jotka ovat syyttäneet näitä vuosisadan vaihteen tutkijoita foneettisesta ekstremismistä ja fonologisen näkemyksen puutteesta (!), ja osoittanut, että vain Karjalaisen ja Kanniston käyttämä tarkka foneettinen merkintätapa on tehnyt myöhemmälle tutkimukselle mahdolliseksi analysoida ostjakkia ja vogulia myös fonologisesti (»Einige Worte zur Verteidigung von Karjalainen und Kannisto», UAJb. 41, 1969). Toisinaan huomaa kuviteltavan, että »traditionaali kielitiede» on yhtenäinen univormu, jossa kaikki de Saussurea edeltäneet kielentutkijat esiintyivät toinen toisensa näköisinä. Tuohon tapaan ajattelevien on terveellistä lukea artikkeli »Methodische Neuerungen und prinzipielle Stellungnahmen ungarischer Sprachforscher im 19. Jahrhundert» (Explanaciones et tractationes fenno-ugricae in honorem Hans Fromm, 1979). Se antaa hyvän kuvan 1800-luvun lingvistiikan moni-ilmeisyydestä ja edistyksellisyydestä sekä tällä vuosisadalla vakiintuneiden käsitteiden viimevuosisataisista iduista unkarilaisen aineiston valossa. Oppihistoriallista valistusta jakaessaan Lakó on joutunut — ehkä tahtomattaan, ehkä tietien tahtoen — ankaran koulumestarin rooliin. Hän on välistä kovallakin kädellä pölyttänyt niitä aikalaisiamme, jotka ovat tosiasioista piittaamatta halunneet tehdä menneisyyden mieleiseksi. Tällainen ravistelu on varmaan ollut paikallaan aikana, jolloin välinpitämättömyys historiasta oli ylimmillään. Nythän asennoituminen on jo vuosikymmenen verran ollut muuttumassa. Meidän aikanamme, jolloin tiede koskettaa lähes totaalisesti kaikkea yksilön ja yhteisön elämässä, on tieteenhistoria ja tieteen tutkimus yleensä nousemassa yhä keskeisemmäksi opinalaksi. Myös lingvistejä kiinnostaa enenevässä määrin se, miten nykyiseen on oikeastaan tultu. Lakón kaltaiset herättäjät ovat olleet tarpeen.

Jos suomalais-ugrilaiset kielet ovat tarjonneet Lakólle ammatin, niin ruotsin kieli on ollut hänelle harrastus aina vuodesta 1934, jolloin hän toimi Tukholmassa unkarin lehtorina. Tämä harrastus on ollut huomattavan vakavaa. Sitä osoittaa se, että se on tuottanut myös muille paljon iloa ja hyötyä: ruotsin kielen oppikirjan »Svéd-magyar olvasókönyv, nyelvtan és szójegyzék» (1949, yhdessä Sándor Kreutzerin ja Ferenc Závodszkyn kanssa) ja yli 1 000-sivuisen ruotsalais-unkarilaisen sanakirjan »Svéd-magyar szótár» (1969). Ajoittain Lakó on opettanutkin ruotsia Budapestin yliopistossa.

Olennainen osa aktiivista tieteellistä työskentelyä on arvostelutoiminta. Myös tällä loholla György Lakó on ollut poikkeuksellisen tuottelias. Unkarilaisissa alan lehdissä hän on vuodesta 1935 alkaen julkaissut kymmenittäin kirja-arvosteluja ja -esittelyjä, yleensä tieteenalamme keskeisimpiin kuuluvista teoksista. Lakón selkeiden resensioiden välityksellä hyvin monet suomalaistenkin fennistien ja fennougriistien työt ovat tulleet tutuiksi unkarilaiselle yleisölle.

Suomi ja suomalaiset ovat oma lukunsa Lakón tähänastisessa elämäkerras-

sa. Hänen hyvä ystävänsä Aarni Penttilä on hänen 60-vuotispäiväkseen Virittäjään 1968 laatimassaan kirjoituksessa siteerannut Lakón omaa kertomusta siitä, kuinka tämä 22-vuotiaana tuli Suomeen. Hän oli saanut stipendin Berliiniin mutta Gomboczin suosituksesta vaihtoi Saksan Suomeen. Meidän suomalaisten onneksi, voidaan syystä sanoa. Sillä harvoin on stipendikauden kylvö tuottanut niin runsasta satoa kuin Lakón tapauksessa. Monet vuodet hän opetti unkaria Jyväskylän kesäyliopistossa, tutustui Suomeen, ystävystyi suomalaisten kanssa ja hankki legendaariseksi tulleen suomen kielen taitonsa. Jo kuudetta vuosikymmentä hän on tehnyt arvokasta työtä kulttuurin välittäjänä Suomesta Unkariin ja Unkarista Suomeen. Toisen maailmansodan jälkeen hän on kuulunut keskeisimpiin näiden maiden välisten kulttuurisuhteiden kehittäjiin.

Kulttuurisuhteiden edistämistä parhaimmillaan oli esim. »Unkarin lukemisto» -nimisen oppikirjan toimittaminen suomalaisia varten (1940). Sen avulla näiden rivien kirjoittaja kuten moni muukin suomen ja sen sukukielten opiskelija sai aikoinaan ensi tuntuman unkarin kieleen. Yhdessä Szinnyein punakantisen kieliopin kanssa se antoi nopeasti ja tehokkaasti yleiskuvan kielestä sekä taidon lukea normaalia asiaproosaa, mitkä kai yliopistotasolla ovatkin kielenopiskelun ensimmäiset tavoitteet. Toisensuuntaisesta kulttuurinvälittämisestä sopii esimerkiksi Arvi Järventauksen »Hyljätty kylä» -romaanin unkarinno, joka »Kis Falu a Világ végén» -nimisenä ilmestyi v. 1938. Kirjallisuuden kääntäminen on tunnetusti Unkarin fennougristien yhteinen harrastus, eikä Lakó tee poikkeusta. Vuonna 1968 Lakó sai Suomen Leijonan komentajanmerkin, ja vuonna 1976 hänet promovoiitiin Jyväskylän yliopiston kunniaohtoriksi. Suomalais-ugrilaisen Seuran kunniajäsen hän on ollut vuodesta 1973 ja Suomalaisen Tiedeakatemian ulkomainen jäsen vuodesta 1970. Kotikielen Seuran satavuotisjuhlassa maaliskuussa 1976 hänet kutsuttiin seuran kunniajäseneksi.

Virittäjän kautta Kotikielen Seuran piiri haluaa toivottaa akateemikko Lakólle onnea hänen merkkipäivänsä johdosta ja samalla kiittää häntä siitä harvinaisen monipuolisesta ja mittavasta työstä, jonka hän on tehnyt tieteenalamme, suomen kielen tuntemuksen ja suomalais-unkarilaisten suhteiden hyväksi. Toivomme, että hänellä riittää voimia ja terveyttä edistää näitä pyrintöjä vastedeskin.

György Lakó 75 Jahre

MIKKO KORHONEN (Helsinki)

György Lakó, eine der führenden Gestalten der ungarischen und der internationalen Finnougristik, vollendete am 26. September sein 75. Lebensjahr. In seltener Eindeutigkeit vertritt Lakó jene in der finnisch-ugrischen Sprachforschung lange Zeit im Vordergrund stehende, historisch orientierte Richtung, die man als spätjungrammatisch bezeichnen könnte. Die Historizität durchläuft sein gesamtes wissenschaftliches Schaffen. Das Geschichtsbewußtsein kommt nicht nur in seinen linguistischen Arbeiten zum Ausdruck; bezeichnend ist, daß neben Laut-, Formen- und Wortgeschichte die Wissenschaftsgeschichte zu seinen wichtigsten Arbeitsbereichen gehört.

György József Lakó wurde als Sohn eines Lehrers in Jánoshalom in Südungarn geboren. Nachdem er im Jahre 1926 am Gymnasium von Kiskunhalas das Abitur absolviert hatte, begann er in Budapest an der Universität das Studium der Hungarologie und der Germanistik. Er wurde im berühmten Eötvös-Kollegium aufgenommen, dessen Direktor damals Zoltán Gombocz war und dessen Lehrkörper u. a. Miklós Zsirai angehörte. Nach dem Examen arbeitete Lakó zunächst am Gymnasium von Jászapati und in der Széchényi-Bibliothek, sodann an der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Zum Lehrstuhlinhaber für finnisch-ugrische Sprachwissenschaft an der Eötvös Lóránd-Universität wurde er im Jahre 1956 ernannt. Zum korrespondierenden Mitglied der Ungarischen Akademie der Wissenschaften wurde er im Jahre 1948 berufen, zum eigentlichen Mitglied im Jahre 1970.

Lakó begann seine wissenschaftliche Laufbahn als Lauthistoriker. In seiner Dissertation »A permi nyelvek szóvégi magánhangzói« (1934) beschäftigte er sich mit der schwierigen Frage des Vokalismus der permischen Sprachen im Wortauslaut. In einigen anderen Untersuchungen hat er die Auslautvokale auch anderer finnisch-ugrischer Sprachen erfolgreich behandelt. Seine vielleicht wichtigste lautgeschichtliche Arbeit ist sein hervorragendes Handbuch »Proto Finno-Ugric Sources of the

Hungarian Phonetic Stock« (1968).

Auch nach der Dissertation gehörten die permischen Sprachen zu Lakós wichtigsten Forschungsobjekten. Vor allem die historische Formenlehre dieser Sprachen hat er in zahlreichen Abhandlungen verdienstvoll geklärt. Am wichtigsten davon ist wohl die Arbeit »Emploi du prosodatif et du transitif dans les langues permienes, l'origine de leurs désinences casuelles« (1951), die einen beachtlichen Versuch zur Klärung des Ursprungs der Lokalkasus nicht nur der permischen Sprachen, sondern der gesamten uralischen Sprachgemeinschaft enthält.

Im Jahre 1952 begab sich Lakó auf eine dreimonatige Studien- und Forschungsreise in die Sowjetunion. Als Resultat dieser Reise erschien eine Reihe von Aufsätzen über das Nordwogulische; am wichtigsten davon sind wohl die »Északi-manyisi nyelvtanulmányok« (1956, auf deutsch »Nordmansiische Sprachstudien« 1957).

Die meisten kennen György Lakó vielleicht als Etymologen, erscheint doch sein Name auf dem Titelblatt des Werkes »A magyar szókészlet finnugor elemei« (I—III, 1967—78, Register 1981), versehen mit dem Titel főszerkesztő, Chefredakteur. Als geschickter Etymologe hatte sich Lakó natürlich schon viel früher einen Namen gemacht. Seit dem Jahre 1935 sind immer wieder wortgeschichtliche Artikel von ihm erschienen, vor allem in den Zeitschriften Nyelvtudományi Közlemények und Magyar Nyelv, jedoch auch andernorts.

Als Wissenschaftshistoriker scheint sich Lakó besonders gern mit János Sajnovics zu beschäftigen, über den er zahlreiche Artikel sowie eine kleinere Biographie (1973) geschrieben hat. Martin Fogel, Antal Reguly, Pál Hunfalvy, József Szinnye, Bernát Munkácsi und József Budenz gehören ferner zu jenen verdienten Sprachwissenschaftlern, mit deren Lebenswerk Lakó sich in seinem Schaffen sachkundig beschäftigt hat. Über József Budenz erschien im Jahre 1980 eine kleinere biographische Monographie von ihm. In zahlreichen wissenschaftsgeschichtlichen Studien hat Lakó die Bedeutung der Sprachwissenschaft des 19. Jahr-

hundreds für die spätere Entwicklung hervorgehoben und die Mißverständnisse hinsichtlich der »traditionellen Sprachwissenschaft« richtiggestellt.

Wenn sich Lakó im Beruf mit den finnisch-ugrischen Sprachen beschäftigte, so war die schwedische Sprache sein Hobby, und zwar seit 1934, wo er als Ungarisch-Lektor in Stockholm tätig war. Diese Beschäftigung mit dem Schwedischen brachte auch anderen Freude und Nutzen, u. a. in Form eines Schwedisch-Lehrbuches (1949 und des über 1000 Seiten umfassenden schwedisch-ungarischen Wörterbuches, »Sved-magyar szótár« (1969).

Seit Lakó im Alter von 22 Jahren zum ersten Mal als Stipendiat nach Finnland kam, standen Finnland und die Finnen seinem Herzen nahe. Die Saat der Stipendienzeit trägt selten so reiche Frucht wie im Falle Lakó. Viele Jahre lang unterrichtete er Ungarisch an der Sommeruniversität in Jyväskylä, lernte Finnland kennen, schloß Freundschaften mit Finnen und legte sich seine legendären Finnischkenntnisse zu. An sechs Jahrzehnte lang hat er auf kulturellem Gebiet wertvolle Mittlerarbeit zwischen Finnland und Ungarn in beiden Richtungen geleistet. Indem er ein Lehrbuch namens »Unkarin

lukemisto« (1940) für die Finnen redigierte, förderte er in besonderer Weise die kulturellen Beziehungen zwischen den beiden Ländern. Als Kulturexport in Richtung Ungarn sei seine ungarische Übersetzung des Romans »Hyljätty kylä« von Arvi Järventaus (»Kis falu a világ végén«, 1938) genannt. Im Jahre 1968 erhielt Lakó den Kommandeurorden des Finnischen Löwen; im Jahre 1976 wurde ihm die Ehrendoktorwürde der Universität Jyväskylä verliehen. Seit dem Jahre 1973 ist er Ehrenmitglied der Finnisch-Ugrischen Gesellschaft, seit dem Jahre 1976 Ehrenmitglied der Kotikielen Seura (Gesellschaft für Muttersprache) und seit dem Jahre 1970 ausländisches Mitglied der Finnischen Wissenschaftsakademie.

Der Kreis des Virittäjä möchte Akademiemitglied Lakó anlässlich seines Geburtstages die besten Glückwünsche übermitteln und ihm gleichzeitig danken für die äußerst vielseitige und umfangreiche Arbeit, die er für unsere wissenschaftliche Disziplin und die finnisch-ungarischen Beziehungen geleistet hat. Wir wünschen ihm Kraft und Gesundheit, auf daß er auch weithin tätig sein möge zur Förderung dieser Ziele.